

Ülevaade inimõiguste olukorrast Eestis 2005.aastal

Eelmise ülevaate inimõiguste olukorrast Eestis koostas Inimõiguste Instituut 1999.aasta kohta ja on kättesaadav eesti ja inglise keeles.¹

Käesolev ülevaade inimõiguste olukorrast Eestis käsitleb võrdlevalt teemasid vastavalt eelmisele ülevaatele analüüsides inimõiguslaseid arenguid Eestis 2005.aastal. Eesti on NATO ja Euroopa Liidu liikmesriik ning vastavalt arengutele Euroopas ja maailmas areneb Eesti ühiskond koos globaliseerunud maailmaga.

Eesti on parlamentaarse riigikorraga demokraatlik vabariik, mis taastas oma iseseisvuse pärast viiekümneaastast okupatsiooni 1991.aastal.

Põhilised inimõigused on Eestis tagatud põhiseaduse II peatükiga „Põhiõigused, vabadused ja kohustused“ ning sellele tuginevate seadustega. Alates 1991.aastast on Eesti Vabariik ühinenud paljude Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni ja Euroopa Nõukogu inimõiguslaste lepetega, mis on vastavalt põhiseaduse §-le 3 Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa.

Eesti rahvas võttis 2003.aasta 14.septembril rahvahääletusel põhiseaduse § 162 alusel Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamiseks vastu järgmise seaduse:

§ 1. Eesti võib kuuluda Euroopa Liitu, lähtudes Eesti Vabariigi põhiseaduse aluspõhimõtetest.

§ 2. Eesti kuulumisel Euroopa Liitu kohaldatakse Eesti Vabariigi põhiseadust, arvestades liitumislepingust tulenevaid õigusi ja kohustusi.

§ 3. Käesolevat seadust saab muuta ainult rahvahääletusega.

§ 4. Käesolev seadus jõustub kolm kuud pärast väljakuulutamist.

Eesti Vabariik ühines Euroopa Liiduga 1. mail 2004.aastal ja 2005.aasta oli Eestile esimene täisaasta Euroopa Liidus.

3. detsembril 2005.a. võttis VIII Seto Kongress vastu pöördumise Eesti Vabariigi Riigikogu poole, milles viidati sellele, et Eesti Vabariigi piiri jätmine ENSV piirile ja selle ratifitseerimine on setode ja teiste petserimaalaste suhtes nii omandiõigusi kui inimõigusi rikkuv. 18.mail sõlmiti Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni valitsuste vahel piirilepe, mis ratifitseeriti Eesti Vabariigi Riigikogus 20.juunil 2005.a., kuid Vene Föderatsioon jättis piirileppe ratifitseerimata ja taganes valitsuste kokkulepeest.

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 14 sätestab, et õiguste ja vabaduste tagamine on seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus. Inimõigustealane teave ja inimõiguste kaitse mittetulunduslikul alusel on Eestis väga piiratud tänu alarahastamisele, mis muudab osa inimestel raskeks ja ka võimatuks juurdepääsu õigusemõistmisele. Kahjuks projektipõhine tegevus ei saa asendada jätkusuutlikku püsigegevust, mis käib kaasas ühiskonna arenguga ja inimeste vajadustega.

---

¹ <http://www.eihr.ee/texts/ulevaade1999.doc> , <http://www.eihr.ee/texts/ulevaade1999i.doc>

Inimusvastaste ja sõjasüütegude uurimine.

Inimsusvastaseid ja sõjakuritegusid on Kaitsepolitseiamet uurinud alates 1995.aastast, kui Riigikogu lisas Eestis inimsusevastased kuriteod kriminaalkodeksisse inimsusevastaste kuritegude ja sõjakuritegude koosseisud. Alates 1.septembrist 2002 kehtivas karistusseadustikus on kajastatud eraldi jagudes nii süüteod inimsuse vastu kui ka sõjasüüteod.

Uuritavad kuriteod võib jagada nelja gruppi:

1. 1941.aastal Nõukogude okupatsioonivõimu esindajate poolt toime pandud inimsusevastased ja sõjasüüteod, nt. hävituspataljoni laste tegevus ja juuniküüditamine. Nende kuritegude puhul on aeg teinud oma töö nii kurjategijate, tunnistajate ja ka osaliselt dokumentaalsete tõenditega ja kedagi neis kuritegudes kohtu poolt süüdi ei ole mõistetud. Kõige kaugemale jõuti endise ENSV Siseasjade Rahvakomissariaadi/Riikliku Julgeoleku Rahvakomissariaadi (SARK/RJRK) Saaremaa osakonna ülema Vassili Riisi tegevuse uurimisega. V.Riisile esitati süüdistus inimsusevastases kuriteos selles, et olles 1941.aastal ENSV RIRK Saaremaa osakonna ülem, andis ta 1941.aasta juunis-juulis oma kirjaliku nõusoleku 1062 Eesti Vabariigi kodaniku arreteerimiseks või kohtuväliseks väljasaatmiseks. 03.06.1996 saadeti kriminaalasi Saare Maakohtusse, kuid kohtulahendini kriminaalasi ei jõudnud, sest kohus peatas kohtumenetluse kuni süüaluse tervenemiseni. Kriminaalasi lõpetati 26.03.1998.aastal seoses kohtualuse V.Riisi surmaga 28.02.1998. Ligi kümme aastat endise ENSV Siseasjade Rahvakomissariaadi/Riikliku Julgeoleku Ministeeriumi (SARK/RJM) uurimisosakonna ülema asetäitja ja ülemana töötanud Idel Jakobsoni kriminaalasia lõpetas Riigiprokuratuur 18.02.1997 kuna kohtumeditsiiniline ja kohtupsühhiaatriline ekspertiis leidis, et I.Jakobson pole võimeline oma vaimse ega füüsilise seisundi poolest vastutust kandma. Kaitsepolitsei poolt läbi viidud uurimine andis alust kahtlustada vähemalt 1800 isiku represseerimises. 1940-ndate aastate kuritegeliku repressiivorgani juhtivkoosseisu kuulunud viimane elusolev ja ilmselt veriseima minevikuga liige I. Jakobson suri 12.09.1997.
2. Saksa okupatsiooni ajal toime pandud inimsusevastased ja sõjasüüteod. Erinevalt nõukogude võimu poolt toime pandud kuritegudest on neid kuritegusid ka varem erinevate asutuste poolt uuritud. Arvestades ajalist distantsi ja eelnevaid uurimisi, on uusi tõendeid kellegi vastutusele võtmiseks väga raske leida. Seda kinnitas ka uurimine Harry Männili asjus, kus Riigiprokuratuur lõpetas menetluse 30.12.2005, kuna puuduvad tõendid, mis kinnitaksid H.Männili inimsusvastastes ja sõjasüütegudes. Uurimist jätkatakse Eesti kodanik Mihail Gorškovi asjus, kes töötades 1942-1944 okupeeritud Valgevene territooriumil Minskis Saksa Julgeolekupolitsei ja SD koosseisus tõlgina, võttis osa Slutski geto likvideerimisest veebruaris 1943 ja partisanide vastu suunatud operatsioonidest juunis-juulis 1942 Uzda, Kopyli ja Stolpce piirkonnas, kus anti löök ka tsiviilelanike pihta. Tõendeid M.Gorškovi kahtlustamiseks inimsusevastastes kuritegudes ei ole praeguseks leitud.
3. Metsavendade tapmiste kriminaalasia. Endisele Riikliku Julgeoleku Ministeeriumi hävitusagendile Karl-Leonhard Paulovile esitati süüdistus selles, et ta hävitusagendina tappis Võrumaal Veriora vallas 18.10. ja 27.10. 1945 kolm metsavenda. Põlva Maakohus ja Tartu Ringkonna kohus kvalifitseerisid K.-L. Paulovi kuriteod ümber tahtlikuks tapmiseks omakasu ajendil. Riigikohus tühistas 21.03.2000 maakohu ja ringkonnakohtu

otsused ja saatis asja uuesti arutamiseks Põlva Maakohtusse teises koosseisus. 29.07.2000 mõistis Põlva Maakohus K.-L. Paulovi inimsusevastases kuriteos ja karistas teda 8-aastase vabadusekaotusega kinnises vanglas. Ringkonnakohus jättis otsuse muutmata ja Riigikohus ei andnud kassatsioonikaebusele menetlusluba. Seega sai K.-L. Paulovist esimene ja ka seni viimane inimsusevastane kurjategija, kellele Eesti kohtud on pidanud vajalikuks kohaladada reaalselt vanglakaristust. K.-L. Paulov suri 6.veebruari 2002 Murru vanglas karistust kandes vanadusest tingitud haigusse.

Eestis okupatsioonivõimule vastupanu mahasurumise eesmärgil toime pandud NSVL Riikliku Julgeoleku Rahvakomissariaadi, Riikliku Julgeoleku Ministeriumi, Siseministeriumi ja Riikliku Julgeoleku Komitee süstemaatilist tsiviilelanikkonna vastu suunatud rünnet aastatel 1944-1978, millega põhjustati vähemalt 2700 isiku surm, uuritakse edasi nn üldkriminaalasja raames, millest vajadusel eraldatakse konkreetsete isikute suhtes eraldi kriminaalasjad.

4. 1949.aasta märtsiküüditamine. 13.jaanuaril 1995 alustas kaitsepolitsei kriminaalasja selles, et 23.03. – 25.03.1949 deporteeriti annekteeritud Eesti Vabariigi territooriumilt NSV Liidu okupatsioonivõimudele osutatud vastupanu mahasurumiseks NSV Liidu territooriumile 20 702 isikut, kellest u.70% olid naised, lapsed ja vanurid, millega pandi toime inimsusevastased kuriteod Eesti elanike vastu. Praegustel andmetel suri teekonnal ja asumisel 3000 inimest.² Siiani on küüditamises kui inimsusevastases kuriteos süüdi mõistetud 7 isikut, kellele kõigile on karistus määratud tingimisi. Tingimisi karistus on mõistetav, sest raugaikka jõudnud karistatud ei ole üldreeglina enam oma tegevuses ühiskonnale ohtlikud ja süüdimõistmine täidab eelkõige nende tegevust hukka mõistvat ja üldpreventiivset rolli. Mitmete isikute suhtes on menetlus lõpetatud isiku tervisliku seisundi või surma tõttu. Ühtegi kaitsepolitseilt inimsusevastases kuriteos süüdistuse saanud isikut õigeks mõistetud ei ole.

Alates 1.septembrist 2002 kehtiv karistusseadustik teeb selget vahet inimsusevastase kuriteo ja genotsiidi vahel ning võimaldab 1949. aasta märtsiküüditamise üheselt hukka mõista Eesti rahva vastu suunatud genotsiidina. Teadaolevalt ainus elusolev märtsiküüditamise juhtfiguur, tollane EK(b)P Keskkomitee ja ELKNÜ Keskkomitee esimene sekretär Arnold Meri on tunnistanud kahtlustatvaks genotsiidi toimepanemises.

Inimõiguste kaitse probleemid õiguskaitseasutustes ja õiguskaitseametnike süüteod

Kõige probleemsemaks valdkonnaks on juurdepääsu tagamine õigusemõistmisele. Eesti Vabariigi põhiseaduse § 15 sätestab, et igal on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. 1.03.2005.aastal jõustus Eestis riigi õigusabi seadus, mille eesmärgiks on tagada kõigile isikutele asjatundliku ja usaldusväärse õigusteenu õigeaegne ja piisav kättesaadavus. Praktikas aga on kujunenud välja olukord, kus ülim bürokraatia on seadnud kogu seaduse positiivse mõtte kahtluse alla, sest sisuliselt on loodud paljudel puhkudel järeelmaksuga õigusabi süsteem, mis ei rahulda ei abivajajaid, õigusnõustajaid, advokaate ega ka kohtuid.

Eestis kohtusüsteem koosneb neljast maakohtust, kahest halduskohtust, kolmest ringkonnakohtust ja riigikohtust (riigikohus on ühtlasi ka põhiseaduslikkuse järelevalve kohus). Maakohtud ja halduskohtud on esimese astme kohtud, mille lahendite peale saab edasi kaevata ringkonnakohtusse. Eesti Vabariigi I ja II astme statistiliste

---

² Valge raamat Eesti rahva kaotustest okupatsioonide läbi 1940-1991, lk.29, Tallinn 2005.

menetlusandmete kokkuvõte 2005.a. kohta³ sisaldab murettekitavat statistikat, kus kriminaalajades ringkonnakohtute kaupa apellatsioon- ja määruskaebuste läbivaatamise tulemused näitavad, et Tallinna Ringkonna Kohtus moodustavad täielikult tühistatud kohtulahendid 54, 8%, tsiviilajades aga 40,4%. Samuti on probleemne valdkond pikk menetlusaeg lahendatud kriminaalajade I astme kohtutes, nii Narva Linnakohtus oli keskmine menetluspäevade arv 2005.a. 246 päeva, s.o enam kui 8 kuud, tsiviilajades oli Narva Linnakohtus keskmine menetluspäevade arv 384,6 päeva, s.o üle 1 aasta.

Politseikorrupsiooni vastases võitluses võib 2005.aastat pidada murranguliseks. Kaitsepolitsei esitas altkäemaksu võtmises, ametiseisundi kuritarvitamises, ebaseaduslike jälitustoimingute teostamises ning narkokuriteo toimepanemises süüdistuse Keskriminaalpolitsei ülemkomissarile. Ka politsei ise on asunud otsustavalt oma ridu korrumpeerunud ametnikest puhastama, mida näitab sisekontrolli aktiivne ja tulemuslik tegevus. Altkäemaksu või pistisevõtmise kahtlustused on ühtekokku esitatud ligi kolmekümnele Põhja Politseiprefektuuri patrullpolitseinikule. Nimetatud fakt näitab politsei suhtumist korrupsiooniprobleemi tõsiselt ja teotahteliselt ning kahjuks viitab korrupsiooni masendavale ulatusele politseis.⁴ Kahjuks vähenes oluliselt ametnike arv politseis, seega kahjuks ka üldine sisejulgeolek. Teiseks oluliseks ametnike puuduse põhjuseks altkäemaksujuhtumite kõrval on ka politseinike väike palk.

Alates Eesti liitumisest Euroopa Liiduga on uue tendentsina esile kerkinud Venemaa soov kasutada siinseid kaasmaalaste organisatsioone ja vene parteisid Venemaa välispoliitiliste huvides Europarlamendis ning mujal, et nende kaudu mõjutada sisepoliitilist olukorda. Tervikuna muutus Venemaa välispoliitika 2005.aastal veelgi jäigemaks – seda eriti nn lähisvälismaa (SRÜ ja Balti riigid) suhtes.⁵

Inimõiguste kaitse Eesti Kaitseväes ja Kaitseliidus

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 124 sätestab, et Eesti kodanikud on kohustatud osa võtma riigikaitsest seaduses sätestatud alustel ja korras. Usulistel või kõlbelistel põhjustel kaitseväeteenistusest keelduja on kohustatud läbi tegema asendusteenistuse seaduses ettenähtud korras. Kui seadus ei näe teenistuse erilaadi huvides ette teisiti, on kaitseväes ja asendusteenistuses olevatel isikutel kõik põhiseaduslikud õigused, vabadused ja kohustused.

Ajateenistuse kestuse määrab sageli see, millise kutsumisega võetakse kutsealune teenistusse. Jaanuaris ja juuni teenistusse saabunud teenivad üldreeglina 11 kuud, aprillis ja oktoobris saabunud 8 kuud. Ajateenistuse lõpliku pikkuse piiritleb ametikoht, millele ajateenija määratakse.

2005.aasta jooksul alates Kaitseressursside Ameti moodustamisest 1.08.2005 on amet menetlenud 38 väärtegu. Väärteomenetlused on algatatud nii ajateenistusse ilmumise

---

³ Vt.

<http://www.kohus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=20039/Kohtute+statistika+2005+kodulehele.pdf>

⁴ vt. Kaitsepolitsei aastaraamat 2005, lk. 24-25.

⁵ Vt. Kaitsepolitsei aastaraamat 2005, lk.11.

eiramise kui ka kutsealuste Kaitseressursside Ameti arstlikku komisjoni kutse peale ilmumata jätmise eest. Menetlus on lõpetatud seitsmel juhul (teos puuduvad kas väärteto tunnused või otstarbekuse kaalutlustel). Rahatrahv määrati 22-le kutsealusele, 9 kutsealuse suhtes algatatud väärteto mentlused on veel menetluses. Ajateenistusse ilmumise kohustuse eiramise eest ja arstlikku komisjoni kutse peale ilmumata jätmise eest näeb kaitseteenistuse seadus ette rahatrahvi või aresti. Aresti kohaldatud ei ole.

2005.a. ajateenistusse kutsumisvoorus ei avaldanud ükski kutsealune soovi ajateenistuse asendamiseks asendusteenistusega, seega pole ühtegi kutsealust asendusteenistusse suunatud.

2005.a. sai kaitseväes raskelt vigastada 43 kaitseväelast (suurema osa -33 juhul moodustasid luumurrud ja 22 juhul oli vigastus teenistuskohustuste täitmisel), neist 18 olid ajateenijad ja 25 kaadrikaitseväelased.

2005.a. tõusetus teemakäsitlus kutselise sõjaväe loomisest Eesti Vabariigis ja kaitseväeteenistuse asendamisest kutselise sõjaväega.

Kaitseväe reserv tagatakse sisuliselt Kaitseleiiduga. 2005.a. oli kaitseleiidlaste arv 9980, eriorganisatsioonide liikmete arv oli järgmine: noorkotkaid – 4019 (poisteorganisatsioon Noored Kotkad) , kodutütred – 3788 (tüdrukuteorganisatsioon Kodutütred) ja naiskodukaitsjad -1051 (naisteorganisatsioon Naiskodukaitsjad). Kaitseleiidu liikmeskonna suurus koos eriorganisatsioonidega oli 2005.a. lõpuks 18 838.

Oluliseks valdkonnas Eesti siseturvalisuse tagamisel oli Kaitseleiidul 2005.a. koostöö politseiga. Politseid abistati avaliku korra tagamisel abipolitseinike näol, osaleti kadunud inimeste otsimisel ning novembris 2005.a. viidi politseiameti juhtimisel läbi abipolitseinike abikoolitaja kursus malevate abipolitseinikele. Päästeametiga sõlmitud koostöölepingu põhjal osaleti maakondlikel kriisireguleerimisalastel õppustel, kohalikke päästeteenistusi toetati metsatulekahjude likvideerimisel.

Andmekaitse

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 42 sätestab, et riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi Eesti kodaniku vaba tahte vastaselt koguda ega talletada andmeid tema veendumuste kohta. Põhiseaduse § 43 sätestab, et igal inimesel on õigus tema poolt või temale posti, telegraafi, telefoni või muul üldkasutataval teel edastatavate sõnumite saladusele. Erandeid võib kohtu loal teha kuriteo tõkestamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamiseks seaduses ettenähtud juhtudel ja korras. Põhiseaduse § 44 sätestab, et igal inimesel on õigus vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. Lõige kaks sätestab, et kõik riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud on kohustatud seaduses sätestatud korras andma Eesti kodanikule tema nõudel informatsiooni oma tegevuse kohta, välja arvatud andmed, mille väljaandmine on seadusega keelatud, ja eranditult asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud andmed. Lõige kolm sätestab, et Eesti kodanikul on õigus seaduses sätestatud korras

tutvuda tema kohta riigiasutustes ja kohalikes omavalitsustes ning riigi ja kohalike omavalitsuste arhiivides hoitavate andmetega. Seaduse alusel võib seda õigust piirata teiste inimeste õiguste ja vabaduste ning lapse põlvnemise saladuse kaitseks, samuti kuriteo tõkestamise, kurjategija tabamise või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides. Kui seaduses ei sätestata teisiti, siis on käesoleva paragrahvi lõigetes kaks ja kolm nimetatud õigused võrdselt Eesti kodanikuga ka Eestis viibival välisriigi kodanikul ja kodakondsuseta isikul.

Andmekaitse valdkonda reguleerivad seadused:

1. Isikuandmete seadus, mille eesmärk on isikuandmete töötlemisel isiku põhiõiguste ja põhivabaduste kaitsmine kooskõlas avalike huvidega.
2. Avaliku teabe seadus, mille eesmärk on tagada üldiseks kasutamiseks mõeldud teabele avalikukkuse ja igäühe juurdepääsu võimalus, lähtudes demokraatliku ja sotsiaalse õigusriigi ning avatud ühiskonna põhimõtetest, ning luua võimalused avalikkuse kontrolliks avalike ülesannete täitmise üle.
3. Andmekogude seadus, mille reguleerimisalana sätestatakse riigi ja kohaliku omavalitsuse andmekogude valdamise, kasutamise ja käsutamise korra ning riigi, kohaliku omavalitsuse ja eraõigusliku isiku andmekogu pidamise, andmete väljastamise ja andmete kasutamise üldalused.
4. Infoühiskonna teenuse seadus, millega sätestatakse nõuded infoühiskonna teenuse osutajale, järelevalve teostamise korralduse ja vastutuse seaduse rikkumise eest.

Eesti Vabariigis teostab riiklikku järelevalvet isikuandmete töötlemise, andmekogude pidamise, avalikule teabele juurdepääsu ja muude seadustega või seaduse alusel antud õigusaktides pandud ülesannete täitmise üle Andmekaitse Inspektsioon.

2005.aastal on inimeste teadlikkuse tõusule oluliselt kaasa aidanud pidev tähelepanu isikute kohta käivate andmete töötlemise ulatuslikkusest ja seaduslikkusest. Isikuandmete töötlemise nõuete rakendamisel on Andmekaitse Inspektsiooni seisukohalt esil kaks valupunkti: andmete töötlemise seaduslikkus ja vastava turvalisuse taseme tagamine andmete töötlemisel. Isikuandmete kaitse seaduse osas saabus Andmekaitse Inspektsioonile 41 kaebust, millest 11 leidsid põhjendust. Tuvastatud rikkumistest enamuse puhul oli tegemist andmesubjekti isikuandmetele juurdepääsu võimaldamise või nende edastamisega kolmandatele isikutele ilma õigusliku aluseta, milliseks tsiviilsuhtes saab olla vaid andmesubjekti nõusolek ning avalik-õiguslikus suhtes seadusest tulenev volitus. Vaatamata asjaolule, et mõnede tuvastatud rikkumiste korral võimaldati andmesubjekti isikuandmetele juurdepääs piiramata arvule kolmandatele isikutele interneti vahendusel, oli reeglina tegemist vaid nõ tavaliste isikuandmetega (isiku nimi, meiliaadress vms) ning vaid ühe või väikese arvu admesubjektide sisikuandmetega. Eelmainitud rikkumiste puhul tehakse vahet inimliku vea ja teadmatuse tõttu toime pandud rikkumistel. Esimete puhul reageerisid isikuandmete töötledjad koheselt ning kõrvaldasid puudused, teiste puhul ei olnud isikuandmete töötledjad oma rikkumistest teadlikud ning andmesubjekti õiguste tagamiseks koostati neile ettekirjutus. 2 väärtel lahendi puhul oli tegemist isikuandmete töötlemise nõuete eiramisega, mis seisnesid õigusliku aluseta andmesubjekti isikuandmete edastamise või nendele juurdepääsu võimaldamises kolmandatele isikutele.

Probleemsemate kaasuste hulka 2005.aastal kuulus vaidlus Sotsiaalministeeriumiga riikliku nakkushaiguste registri loomisel. Andmekaitse Inspeksiooni hinnangul ületas kogutavate andmete koosseis seadusest tuleneva delegatsiooninormi piire (nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse kohaselt oli lubatud isikuandmete kogumine üksnes epideemiliselt levivate ja eriti ohtlike nakkushaiguste koht). Sotsiaalministeeriumi algatusel muudeti eelnimetatud seadust ja lisati delegatsiooninorm Vabariigi Valitsusele kehtestamiseks haiguste loetelu, milliste puhul on lubatud isikustatud andmete esitamine registrile. Probleeme oli ka tuberkuloosiregistri ja vähiregistri pidamisega. Statistikaameti katse võtta üle maksukohuslaste register täies ulatuses tekitas vaidluse, mille tulemusel Andmekaitse Inspeksioon tegi andmebaasi loojale ettekirjutuse, kohustades viimast tagama isikuandmete kaitse nõuete täidetust.

Andmekaitse Inspeksioonile esitati lisaks eeltoodule veel vaideid avaliku teabe seaduses sätestatud õiguste rikkumiste kohta.

Oluline on Eesti Vabariigi tegevus Euroopa Liidu õigusaktide ülevõtmisel ja osalemine projektides. Kuna Eestit ootab ees suurte Euroopa Liidu infosüsteemidega (Schengen, Europol, Tolli informatsioonisüsteem jt) liitumine ning see ei saa toimuda enne, kui siseriiklikud osad antud infosüsteemides on Andmekaitse Inspeksioonis delikaatsete isikuandmete töötlemise registreerinud, siis oluliselt laieneb ka inspeksiooni järelevalvealane tegevus.

Inimõiguste kaitse kinnipidamiskohtades

2005.a. lõpuks oli Eestis seitse vanglat: Tallinna, Tartu, Murru, Pärnu, Viljandi, Ämari ja Harku, millest Viljandi Vanglas on alaealised vangid ja Harkus naisvangid, ülejäänutes on kõigis meesvangid. Eestis alustati laagersüsteemi vanglatelt üleminekut kambersüsteemile Tartu Vangla valmimisega, kambersüsteem toetab enam püüet kinnipeetavaid resotsialiseerida.

Alates taasiseseisvumisest 1991.a. on aina räägitud vajadusest vangide arvu Eestis vähendada, kuid kahjuks siiani püsib vangide arv ikkagi suur. Oleneb vangide suur arv ka suurest registreeritud kuritegude üldarvust (2005.aastal registreeriti Eestis 52 916 kuritegu), nii oli Eesti vanglates 31.10.2005.a. seisuga 4463 kinnipeetavat koos eeluurimise all olevate kinnipeetavatega. Vangide arv 100 000 elaniku kohta moodustas 333 (Eesti kogu elanikkond oli 1,34 miljonit inimest). Kogu kinnipeetavate arvust 23,1% olid eeluurimise all olevad kinnipeetavad, naised olid 3,9%, lapsed ja noori kinnipeetavaid 2,0%, välismaalastest kinnipeetavaid oli 36,4%.⁶

Vangistuseseadus sätestab vangistuse, aresti ja eelvangistuse täideviimise korra ning korralduse, samuti vanglateenistuse mõiste ja tingimused. Riski vähendamiseks vanglasse tagasi sattumiseks on välja töötatud ja vanglates rakendatud erinevaid sotsiaalse orientatsiooniga projekte, mis kahjuks ei hõlma vangide õigusteadeadlikkusele suunatud

---

⁶ International Centre for Prison Studies, Prison Brief for Estonia, http://kcl.ac.uk/depsta/rel/icps/worldbrief/europe_records.php?code=135

projekte (ainult üks pilootprojekt oli Tallinna Vanglas suunatud vangide õigusteadlikkuse tõstmisele). Vangistusseadus sätestab, et vangistuse täideviimise eesmärk on kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele ja õiguskorra kaitsmine. Õiguskuulekas käitumine eeldab kehtivate seaduste ja õigusaktide tundmist, sest Eestis vabanevad vanglast veel isikud, kes on vanglasse sattunud enne Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamist 1991.aastal.

Euroopa Inimõiguste Kohus oma kohtuotsusega Alver vs.Eesti (taotlus nr. 64812/01) 8.novembrist 2005 leidis, et Eesti Vabariik on rikkunud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklit 3, mis sätestab, et kedagi ei või piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada. Käesoleva juhtumi puhul märgib kohus alguses, et enne kui Rein Alver saadeti Murru Vanglasse karistust kandma, hoiti teda vahi all umbes kolm aastat ja seitse kuud. Tema kaebused puudutavad tema kinnipidamist Keskvanglas ja Jõgeva arestimajas, kus ruumipuudus oli kombineeritun piiratud liikumisvabadusega väljaspool kambrit. R. Alveril diagnoositi tuberkuloos rohkem kui kaks aastat peale vahistamist ja seetõttu tundub väga tõenäoline, et ta nakatus kinnipidamisastutuses viibimise ajal. Kohus võttis arvesse, et R. Alveri kinnipidamise asjaolud, eriti ülerahvastamine, ebapiisav valgustus ja ventilatsioon, vaesuse režiim, halvad hügieenitingimused ja kambrite halb seisukord, kombineerituna R. Alveri tervisliku seisundi ja ajavahemikuga, mille raames teda säärastes tingimustes hoiti, olid piisavad põhjustamaks kannatusi ja raskusi, mis ületasid kinnipidamisega kaasneva vältimatu kannatustaseme. Eesti Vabariiki kohustati R. Alverile maksma 3000 eurot mittevahalise kahju eest.

Lapse õiguste tagamine

Lastekaitse kontseptsioon valmis 2004.aastal ja selle eesmärk on luua terviklik süsteem lapse õiguste kaitse korralduseks. Kontseptsiooni väljatöötamisel selgus uue lastekaitse seaduse koostamise vajadus. Praegu kehtiv lastekaitse seadus kehtib alates 1.01.1993.a. ja on liialt deklaratiivne ning ei ole lastekaitsetöötajatele ega teistele lastega tegelevatele spetsialistidele tõhusaks töövahendiks. 2005.aastal alustati uue lastekaitse seaduse eelnõu väljatöötamist, mille peamine eesmärk on teha seadus rakendatavaks lastega töötavatele spetsialistidele, lastele ja lapsevanematele. Uus eelnõu suunab põhitähelepanu lapse õiguste tagamisele igapäevaelus, kuid vähe on tähelepanu pööratud lastele, kelle vabadus on piiratud või kes on kinnipidamisastutustes.

2005.aastal panid alaealised toime 3768 süütegu (2004.aastal 3201), mis on oluline alaealiste poolt toimepandud süütegude arvu kasv. Oluline on leida nii riigi kui ka mittetulundusorganisatsioonide koostöös tõhusad võimalused õiguserikkumiste ennetamiseks, milles on juhtroll riigil ja kohalikel omavalitsustel.

2005.aastal tõusetus tähelepanu keskpunkti temaatika, kus laps on kuriteo ohver, seega ühiskonna tähelepanu on enam lapse kaitsel kriminaalmenetluses nii õiguserikkujana kui ka ohvrina. Nii olid alaealised subjektiks 2005.a. registreeritud kuritegudes 441 juhtul (2004.a. 485 juhtul). Murettekitav on sugulise kire rahuldamine lapsealises (alla 14- aastase isikuga), nende subjektide arvu kasv on märkimisväärne, sest 2005.a. oli selliste laste arv 107 (2004.a. – 78 last), seega kasv oli 29%.

Puuetega inimeste õigused

EV põhiseaduse § 28 lg.4 sätestab, et lasterikkad pered ja puuetega inimesed on riigi ja kohalike omavalitsuste erilise hoole all, sätte ellurakendamine riigi ja kohaliku omavalitsuse tasemel on õiguslikult rahuldavalt reguleeritud, kuid ei toimi süsteemselt pideva alarahastamise ja ebapädevate reformide tõttu. Käesoleval ajal puudub süsteem puuetega inimeste õiguste tõhusaks kaitseks õigusloome perioodil, sest puudub õigusaktide koostamisel eelanalüüsi tegemise nõue tegemaks kindaks õigusaktide mõju ja toime puuetega inimestele.

Käesoleva ajani puudub analüüs EL Nõukogu direktiivi 2000/78/EÜ igakülgseks ülevõtmiseks, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel 27.11.2000. Direktiivi eesmärk on vastavalt artiklile 1 kehtestada üldine raamistik, et vältida usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise vastu töö saamisel ja kutsealale pääsemisel ning tagada liikmesriikides võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamine.

Nõukogu Direktiiv 2000/78/EÜ artikkel 5 näeb ette mõistlikud abinõud puuetega inimeste arvessevõtmiseks:

Et tagada puuetega inimeste võrdse kohtlemise põhimõtte järgimine, nähakse ette mõistlikud abinõud. See tähendab seda, et tööandjad võtavad asjakohaseid, konkreetset juhul vajalikke meetmeid, et võimaldada puuetega inimesele tööle pääseda, töös osaleda või edeneda või saada koolitust, kui sellised meetmed ei põhjusta tööandjale ebaproportsionaalselt suurt koormust. Kui asjaomase liikmesriigi invaliidsuspoliitika raames kohaldatavad meetmed on piisavalt heastavad, ei ole see koormus ebaproportsionaalselt suur.

Käesolevaks ajaks pole Eesti vastavat invaliidsuspoliitikat süsteemselt välja töötanud, mistõttu tuleb täiendavalt analüüsida direktiivi elluviimiseks vajalikke võimalusi ja vajadusi.

EV põhiseaduse § 28 lg.4 ellurakendamine peab toimuma läbi aktiivmeetmete ja tõhusate õiguskaitse meetmete olemasolul.

Parandatud ja täiendatud Euroopa Sotsiaalharta artikkel 15 sätestab puuetega isikute õigus elada iseseisvalt, sotsiaalselt integreeruda ja võtta osa ühiskonna elust. Selle õiguse elluviimine pole Eestis piisavalt tagatud, sealhulgas puudub tõhus süsteem hartas toodud õiguste realiseerimise õiguslike vahenditega.

Riigi institutsioonid, kohalikud omavalitsused, kohtud ja avalik-õiguslikud institutsioonid peavad tagama puuetega inimestele asjaomase teabe ja nõustamise, et vältida probleemide süvenemist, põhjendamatute kulutuste tegemist tulevikus ning inimeste jooksutamist institutsioonide vahel.

Lahenduseks on puuetega inimeste sotsiaalse ja õigusliku kaitse riikliku toimiva süsteemi loomine ja ellurakendamine. Kõigis kohalikes omavalitsustes peab olema tagatud nn. miinimum teenuste osutamisel, et ei tekiks liialt erisusi kohalike omavalitsuste poolt osutatavate teenuste osas.

Süsteemi loomine tagab võrdsete võimaluste tagamise inimestele erivajaduste ja puuete korral üleriigiliselt.

Pagulaste õigused ja pagulaste olukord

2005.aastal taotles varjupaika Eestis 11 isikut, kellest mitte keegi ei saanud pagulaste staatust, kuid ühele välismaalasele anti elamisloa täiendava (subsidiarse) kaitse raames. Alates 1997.aastast, kui jõustus pagulaste seadus, on Eestis varjupaika taotlenud kokku 105 isikut, kellest 76 on olnud mehed, 13 naised ja 16 on olnud lapsed. 2005.aastal olid varjupaigataotlused isikutelt, kes olid pärit Iraagist, Sierra-Leonest, Türgist, Venemaalt ja ühe isiku puhul oli päritoluriik teadmata. Varjupaigataotlejate majutamiseks tegutseb 35 kohaline Illuka Varjupaigataotlejate Vastuvõtukeskus.

14.detsembril võttis Riigikogu vastu välismaalastele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse, mis jõustub 1.07.2006.a. ja seega on kehtetu siiani kehtunud pagulaste seadus. Uus seadus reguleerib välismaalastele rahvusvahelise kaitse andmise aluseid, välismaalaste õiguslikku seisundit ja Eestis viibimise aluseid, lähtudes välislepingutest ja Euroopa Liidu õigusaktidest. Seaduse kohaselt antakse rahvusvaheline kaitse välismaalasele, kelle suhtes on tuvastatud pagulasseisund või täiendava kaitse seisund või kelle suhtes on tuvastatud, et ta kuulub Euroopa Liidu Nõukogu otsusega määratletud ajutist kaitset vajavate isikute kategooriasse.

Usuvabadus

Usuvabadus on kaitstud põhiseaduse §-ga 12, mis sätestab, et kedagi ei tohi diskrimineerida usutunnistuse tõttu ja usulise vihkamise, vägivalda ja diskrimineerimise ohutamine seadusega keelatud ja karistatav.

Põhiseaduse § 40 sätestab, igal inimesel on südametunnistuse, usu- ja mõttevabadus.

Kuulumine kirikutesse ja usuühingutesse on vaba. Riigikirikut ei ole. Igal inimesel on vabadus nii üksinda kui koos teistega, avalikult või eraviisiliselt täita usutalitusi, kui see ei kahjusta avalikku korda, tervist ega kõlblust.

Eestis on 2005.aasta seisuga registreeritud 538 kogudust, mis jagunevad kirikuteks, koguduste liitudeks ja üksikkogudusteks. Eestis tegutsevad Eesti Evangeeliumi Luteri Kirik, Eesti Apostliku-Õigeusu Kirik, Eesti Metodisti Kirik, Eesti Nelipühi Kirik, Eesti Karismaatiline Episkopaalkirik, Rooma-Katoliku Kiriku Apostellik Administratuur Eesti ja Kreeka-Katoliku Kiriku Kolmekäelise Jumalaema Kogudus.

2005.aastal tõusetus erilisel esile vajadus religiooniõpetuse järele koolides, et anda õpilastele teavet maailma usunditest. Diskussioonides tõusetus erinevaid poolt ja vastu argumente ning ühist seisukohta, mis rahuldaks nii õpilasi, lapsevanemaid, usuorganisatsioone kui ka ühiskonda tervikuna pole veel leitud.

2005.aastal jättis Tallinna Linnakohus registreerimata Eesti satanistliku koguduse „Musta Veenuse Ordu“, sest kandeavalduse alusel ei saanud teha mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse taotletud kannet, sest kirikute ja koguduste seaduse kohaselt ei kanna registripidaja usulist ühendust registrisse kui usulise ühenduse tegevus kahjustab

avalikku korda, tervist, kõlblust või teiste inimeste õigusi ja vabadusi. Satanistliku koguduse „Musta Veenuse Ordu“ põhikirja kohaselt ühendab ja teenib nimetatud kogudus kõiki Eesti Vabariigis elavaid sataniste. Ühendades ja teenides kõiki sataniste on ordu loodud seega ka sisuliselt kuritegelike kavatsustega isikute ühendamiseks. Sellise ühenduse olemasolu kahjustab avalikku korda ning riigi ja rahva julgeolekut. Tegemist on sisuliselt kuritegevust kui oma mõtete ja veendumuste elluviimist põhimõtteliselt aktsepteeriva ühenduse näol organisatsiooniga, mille eesmärk on vastuolus kriminaalvastutust sätestava seadusega. Kuigi põhiseaduse § 48 ei kaitse otseselt ühinemisvabadust usulistel eesmärkidel, tuleb asuda seisukohale, et põhiseaduse § 48 lõikes 3 nimetatud ühenduse või organisatsiooni registreerimine on välistatud ka juhul kui selline ühendus soovitakse ellu kutsuda usulistel põhjustel.

Vähemusrahvuste ja rahvusvähemuste õigused

Kuigi Eestis elab püsivalt üle saja rahvuse esindaja, tunnetab ainult osa neist kuuluvust ühte või teise etnilisse rühma vastavalt soovile rahuldada oma kultuurilisi, keele-, haridus-, teabe- ja usualaseid vajadusi. Näiteks 2000. aastal Eestis läbi viidud rahvaloendus võimaldas küsitletute vabatahtliku rahvusliku enesemääratlemise alusel saada järgmise ettekujutuse rahvusrühmade esindatusest.

Rahvus maakond	Eestlased	Venelased	Ukrainlased	Valgevenelased	Soomlased	Tatarlased	Poolakad	Juudid	Sakslased	Muu rahvus
Harjumaa	306 850	171 009	17 789	9 748	3 594	1 619	1 156	1 679	691	11547
Hiiumaa	10 245	105	20	10	15	0	2	2	2	39
Ida-Virumaa	35 917	124 961	4 810	5 237	2 580	637	529	199	493	4339
Jõgevamaa	34 334	2 971	267	98	317	8	11	2	34	255
Järvamaa	36 157	1 299	444	60	410	8	42	4	72	285
Läänemaa	25 011	2 589	406	143	143	31	10	8	36	267
Lääne-Virumaa	57 148	7 318	940	417	1 115	55	91	19	65	633
Põlvamaa	30 866	1 357	157	28	136	4	2	0	11	134
Pärnumaa	79 249	8 509	1 205	359	619	71	83	39	141	937
Raplamaa	34 874	1 540	300	153	340	8	12	2	50	314
Saaremaa	35 268	383	79	28	65	1	3	1	6	117
Tartumaa	122 954	20 894	1 520	567	1 565	102	160	162	155	1523
Valgamaa	29 525	4 467	511	233	201	20	43	13	55	728
Viljandimaa	54 325	2 108	382	103	584	11	37	9	46	369
Võrumaa	37 496	1 668	182	57	153	7	12	6	13	288
Eestis kokku	930 219	351 178	29 012	17 241	11 837	2 582	2 193	2 145	1870	21755

Allikas:

**Statistikaameti andmebaas (rahvastik elukoha ja rahvuse järgi).
Rahvaloendus 2000**

Peab tõdema, et etniline mitmekesisus ei iseloomusta mitte ainult tabelis nimetatud rahvusrühmi, vaid ka selliseid ühiskondlikult suhteliselt aktiivseid rühmi nagu leedulased, lätlased, korealased, tšuvašid, ungarlased, romad, grusiinid, aserbaidžaanid, armeenlased,

moldovlased ja teised. Praegu on Eesti eri piirkondades registreeritud üle 180 rahvuskultuuriseltsi, -ühingu ja -organisatsiooni, mis tegutsevad ühiskondlike mittetulundusühendustena. Seejuures on rahvusvähemuste õigused Eesti kultuuriautonoomia seaduse kohaselt antud ainult neljale etnilisele rühmale – venelastele, juutidele, rootslastele ja sakslastele.

Kuid nii etnilised kui ka muud rahvusvähemused tegutsevad laialdaselt kultuuri, hariduse ja usu valdkonnas. See aitab edendada nende rahvuslikku enesemääramist ja kultuuri ning tutvustada eestlastele ja teiste Eestis elavate rahvuste esindajatele etnilise rühma keelt ja kultuuripärandit.

Oma kultuuri tutvustamiseks kasutatakse mitmesuguseid võimalusi – korraldatakse festivale, loenguid, konverentse, näitusi ja seminare, tehakse saateid, antakse välja raamatuid ja teabevoldikuid, luuakse veebilehti. Sellise tegevuse kaudu saab Eesti ühiskond teadlikumaks kultuurierinevustest ja sallivamaks eri kultuuride suhtes.

Nüüdseks on ainult ingerisoomlased organiseerunud vastavalt kultuuriautonoomia seadusele, mis annab rahvuskultuurilisele vähemusrühmale juriidilise staatuse ja võimaluse suhelda otse riigiga ning taotleda oma tegevuseks raha riigieelarvest.

Rahvuskultuuriseltsid on enamasti koondunud nelja mittetulunduslikku katusorganisatsiooni: Rahvusvaheline Rahvuskultuuride Ühenduste Liit LÜÜRA (31 seltsi), Eestimaa Rahvuste Ühendus (20 seltsi), Slaavi Haridus- ja Heategevusühingute Liit Eestis (42 seltsi ja 33 kollektiivi) ning Ida-Virumaal tegutsevate rahvuskultuuriseltside katusorganisatsioon Ida-Virumaa Rahvuskultuuriseltside Ümarlaud (28 seltsi). Kuid on ka rahvuskultuuriseltsi, mis tegutsevad väljaspool eelnimetatud ühendusi ja liite.

Riiklik programm „Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000–2007” hõlmab alaprogrammi, mis on keskendunud etniliste vähemuste haridusele ja kultuurile.

Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus toetab riiklikus programmis nimetatud prioriteetseid tegevusi mitmesuguste konkursside kaudu, sealhulgas rahvuskultuuriseltside projektikonkurss ja rahvuskultuuriseltside korraldatavate pühapäevakoolide projektikonkurss.

Kogukondlike keskuste ülalpidamiseks ette nähtud rahvuskultuuriseltside miinimumrahastamine tagatakse riigieelarvest erivahendite jaotamise teel seltside ja Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutuse vahel sõlmitavate lepingute kaudu.

Lisaks on mitmed omavalitsused toetanud rahvuskultuuriseltside tegevust kohalikest eelarvest.

Lähtuvalt oma prioriteetidest algatavad ja korraldavad rahvusvähemuste organisatsioonid ja nende ühendused mitmeid projekte, mida toetavad Kultuurkapital, Avatud Eesti Fond, Hasartmängufond, Kultuuriministeerium ja Rahvastikuministri Büroo, etnilise päritolu riigid ning rahvusvahelised organisatsioonid.

Rahvusvähemuste haridus

Enamiku rahvuskultuuriseltside ja organisatsioonide prioriteet on rahvuslik haridus, sealhulgas emakeele, ajaloo, kultuuriloo ja traditsioonide õpetamine ning usuõpetus.

Praegu saavad lisaks venelastele emakeelset haridust omandada ainult juudid Tallinna Juudi Koolis, kus lisaks tavalisele gümnaasiumitsüklile saavad õpilased 12 aasta jooksul

õppida ivriiti, geograafiat ja juudi rahva ajalugu, juudi traditsioone, kultuurilugu, laule ning tantse. Seejuures tagab õppekavad, õppekirjanduse, metoodilised vahendid ja rahvusliku õppe tsükli õpetajate täienduskoolituse Iisraeli riik.

Lisaks õppetööle saavad juudi kooli õpilased õppevälisel ajal osaleda mitmesugustes ringides ja üritustel, kusjuures enamikule neist on omane rahvuslik varjund. Talvistel ja suvistel koolivaheaegadel saavad õpilased käia ilmalikes ja usulistes juudi laste- ja noortelaagrites nii Eestis kui ka mujal Euroopa riikides.

Teatud määral võib rahvuskooliks nimetada ka Tallinna Saksa Gümnaasiumi.

Teised rahvusorganisatsioonid, mis esindavad mitmesuguseid etnilisi rühmi, isegi sellised küllaltki rohkearvulisi rühmi nagu ukrainlased, valgevenelased ja ingerisoomlased, on sunnitud oma haridus- ja kultuurivajadusi rahuldama rahvuslike pühapäevakoolide kaudu. Peamiselt pühapäevakoolide programmide raames on ette nähtud emakeele, ajaloo, traditsioonide, muusikalise rahvuskultuuri ja usu õpetus.

Eestis on nüüdseks välja kujunenud päris mitmekülgne ilmalike ja usuliste pühapäevakoolide võrk, sealhulgas nii laste kui ka täiskasvanute ja segakoolide (laste ja täiskasvanute) pühapäevakoolide võrk, millesse kuulub ligikaudu 40 kooli. Seejuures erineb pühapäevakoolide tegevuse eesmärk nii rahvusrühmade sees kui ka etniliste ühingute vahel.

Väikesearvuliste rootsi ühingute tegevus on suurel määral etnograafilise suunitlusega. Teatud määral on see iseloomulik ka romade ühingutele.

Mõned soomeugrilaste (mordvalased, tšuvašid jt) ühingud püüavad pühapäevakoolide kaudu täita oma töös nii keelelist kui ka kultuurilist ja etnograafilist lünka.

Seega võib üldistades öelda, et selline sihtrühmade ja pühapäevakoolide raames täidetavate ülesannete, prioriteetide, eesmärkide ja tegevuste ulatus ning aktiivsus ühelt poolt raskendab ühtse pühapäevakoolide vormilis-metoodilise ja rahalise baasi moodustamist ning pühapäevakoolide töö riiklikku kooskõlastamist. Teisalt määrab selline mitmekesisus Eesti mitmekultuurilise ühiskonna värvingu.

Just seetõttu on praegu õiguslikult määratletud kaks rahvusvähemuste hariduse riikliku toetuse skeemi.

Vastavalt esimesele skeemile on ette nähtud võimalus õpetada riigi vahenditega vähemalt kuuest ühe rahvuse esindajast õpilasarühma moodustamise korral neile klassivälise töö raames emakeelt kuni kaks tundi nädalas. Seejuures peab rahvusühing ise määratlema õppekavad, õpikud ja õppemetoodika.

Teise skeemi raames on ette nähtud riiklik rahaline abi pühapäevakoolide tegevusele, tingimusel, et nende registreerimisel ja aruandluse koostamisel järgitakse õiguslikke vorminõudeid. Nii esimest kui ka teist skeemi viiakse ellu valitsuse otsusega ning

vastutus skeemide väljatöötamise ja toimimise eest on Eesti Haridus- ja Teadusministeeriumil. Et mõlemad skeemid on eksperimentaalsed, siis võivad ainult teatud ajavahemiku möödudes mõlemad või ainult üks nendest osutada jätkusuutlikuks.

Praegu seisab Eesti venekeelse hariduse riikliku reformi lävel. Selles nähakse ette venekeelse õppega gümnaasiumi järk-järguline üleminek eestikeelsele õppele alates 2007. aastast.

Seejuures on rahvusvähemuste kvaliteetse hariduse tingimuste loomine üks peamisi koolireformi lüüsid. Seoses sellega peab reformi elluviimisel rahvusvähemuste õiguste järgimise eesmärgil arvestama täisväärtuslikuks gümnaasiumihariduseks võrdsete võimaluste andmisel järgmisi tegureid:

- tuleb tagada personal, metoodika, rahalised ja muud vahendid koolireformi läbiviimiseks;
- tuleb jätkata eesti keele õppelaagrite korraldamist, samuti arendada muid koolinoortele ja muudele elanikerühmadele suunatud riigikeele aktiivse ja tulemusliku õpetamise vorme;
- tuleb arendada keelekümbluse metoodikat kasutatavate koolide võrku;
- tuleb õigel ajal anda kõikidele osalejatele asjakohast ja usaldusväärset teavet koolireformi sisu ja tulemuslikkuse kohta;
- kõrvuti koolireformiga tuleb jätkata rahvuskoolide pühapäevakoolide võrgu väljakujundamist, samuti muid õppevorme, mille eesmärk on osaliselt lahendada rahvusvähemuste hariduse probleemi;
- koolivõrgus tuleb asuda kasutama Euroopa kogemusi sallivuse õpetamisel ja etnilise mitmekesisuse alal, samuti kohalike rahvusühingute metoodilisi käsitlusi rahvuskultuuride ja traditsioonide valdkonnas.

Juurdepääs teabele

Praeguse olukorra analüüs rahvusvähemuste juurdepääsu kohta trüki- ja elektroonilise massimeedia kanalitele, aga ka avalik-õiguslikule ja ärialasele piirkondlikule ja üleriigilisele teabele võimaldab teha järgmisi järeldusi:

- sündmusi nii Eestis kui ka välismaal rahvusvähemuste keeltes objektiivselt ja operatiivselt kajastavate massimeediakanalite kvaliteet ja kogus on piiratud ja nõuab tähelepanu ning riigi toetust;
- tuleb tagada operatiivne juurdepääs kõikide piirkondliku ja üleriigilise teabe vormidele, vajaduse korral ka vene keeles;
- õigusabi andmine inimõiguste ja rahvusvähemuste õiguste valdkonnas nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil on kindel tingimus võrdsete võimaluste tagamiseks ja Eesti mitmekultuurilise ühiskonna arenguks.

Osalemine kodanikuühiskonna arengus

Üks rahvusvähemuste õiguste järgimise ja rahvustevahelise dialoogi kujundamise tee on Eesti kodanikuühiskonna areng ning rahvusvähemuste aktiivne osalemine.

Sellega seoses on otstarbekohased järgmised tegevused:

- korraldusliku, õiguslase, rahalise ja metoodilise abi osutamine selliste ühiskondlike organisatsioonide tekkimisel ning arengul, mis aitavad kaasa mitmekultuurilise kodanikuühiskonna kujunemisele piirkondlikul tasandil;
- korralduslik, rahaline ja metoodiline toetus rahvusvähemuste kultuuri hoidmise ja arengu, salliva rahvustevahelise koostöö ja vastastikuse mõistmise suunitlusega rahvuskultuuriseltside tegevusele;
- toetus rahvustevahelise dialoogi arendamisele ning eesti ja rahvusvähemuste kultuuri vastastikusele toimele suunatud kohalike rahvuskultuuriseltside tegevusele;
- rahvusvähemuste osalemine piiriüleses piirkondlikus ja sõprusomavalitsuste koostöös, sealhulgas Eesti rahvusvähemuste etnilise päritolu riikidele rahvustevahelise dialoogi arendamise alal kohalike kogemuste jagamise teel.

Diskrimineerimine

Erinevused Eesti piirkondade sotsiaalmajanduslikus arengus, tööjõu liikuvuse piiratus rahvusvähemuste elupiirkondades, samuti rahvusvähemuste esindajate vähene osalemine poliitiliste otsuste vastuvõtmises viivad diskrimineerimisjuhtumite tekkimiseni.

Seetõttu on tööalase diskrimineerimise põhjuste minimeerimise ja vältimise eesmärgil soovitatav:

- algatada ja viia ellu projekte, kasutades Euroopa Liidu struktuurifonde ja muid ELi rahalise abi vahendeid, mis on suunatud piirkonna töötuse määra vähendamisele ja ärialase aktiivsuse suurendamisele;
- toetada kohalike omavalitsusorganite ja ühiskondlike organisatsioonide tegevusi, mis on suunatud kohalike elanike teadlikkuse, ärialase ja sotsiaalse aktiivsuse suurendamisele;
- viia läbi tegevusi, mis aitavad suurendada kohalike noorte konkurentsivõimet ja aktiivsust;
- kaasata investeeeringuid, mis aitavad vähendada ebaühtlust piirkondlikus arengus;
- kaasata rahvusvähemuste esindajaid otsustusprotsessi.

Rassiline sallimatus ja ksenofoobia

Maailmamajanduse üleilmastumine ning Euroopa Liidu laienemise ja lõimimisega kaasneva rahvusvahelise koostöö areng ning terrorismioht maailmas mõjutab rassilise sallimatuse ja ksenofoobia levikut Eestis.

Seoses sellega tuleb määratleda rahvusvähemustega, sealhulgas pärast Eesti astumist Euroopa Liitu siia saabunud sisserändajatega tehtava koostöö valdkonnad. See vähendaks rahvustevahelise vaenu ohtu.

Võimalikud tegevussuunad võiksid hõlmata järgmist:

- tuleb aktiivsemalt kasutada Euroopa Liidu kogemusi inimõiguste ja rahvusvähemuste õiguste järgimise alal võitluses äärmusluse ja rassismi, sealhulgas olmetasandi äärmuslusilmingute vastu;
- toetada Eesti rahvusvähemuste ühiskondlikke organisatsioone rahvusvaheliste sidemete loomisel ja koostööl;
- aidata kaasa tõhusa koostöövõrgu loomisele ja arendamisele rahvusvähemuste ühiskondlike organisatsioonide, kohalike omavalitsuste ja riiklike struktuuride vahel, et tagada kiire tegutsemine rassilise sallimatuse ja ksenofoobia avaldumise korral;
- tagada pidev sotsioloogiline seire, sealhulgas piirkondliku tasandi lõimimispoliitika tegevuste tõhususe näitamiseks;
- koolitada rahvusühingute juhte, kohalike omavalitsuste töötajaid ja õpetajaid õigusloome praktilistes küsimustes inimõiguste ja rahvusvähemuste õiguste valdkonnas, õpetada neile tegutsemist rassilise sallimatuse ja ksenofoobia korral;
- valmistada ette ja levitada teabematerjale, meetoodilisi ja õppevahendeid, mis on suunatud äärmusluse, rassismi ja ksenofoobia vastu;
- tagada rahvusvaheliseks koostööks inimõiguste ja rahvusvähemuste õiguste järgimise valdkonnas ette nähtud Euroopa Liidu programmide raames esitatavate projektide eelarveline kaasrahastamine Eesti rahvusvähemuste organisatsioonide poolt.

Sooline võrdõiguslikkus

Eestis oli 2005.a. keskmine rahvaarv 1 346 097 inimest, kellest 619 949 olid mehed ja 726 148 olid naised. Erinevas vanuses meeste ja naiste suhe on erinev. Kuni 30 eluaastani on mehi rohkem, kui naisi, kuid alates 30. eluaastast on meeste varajase surma tõttu naisi rohkem.

Meeste lühikese eluea põhjuseks on suurem trauma, vigastuste, mürgituste ja südame-veresoonkonnahaiguste tõttu.

Pikemat eluiga peetakse riigi tervishoiusüsteemi ja rahva tervise üheks peamiseks eesmärgiks. Eestis on ilmnenud soolisi erinevusi enesehinnangus oma tervisele. Alates 40. eluaastast peab oma tervist ainult 40% naistest ja meestest heaks või väga heaks. Haigustega kohandatud eluaastad väljendavad kaotust rahvastiku tervises, kus ühtsesse näitajasse on summeeritud surma tõttu kaotatud eluaastad ning haiguse või puudega elatud eluaastad. Surmasandmete analüüs kaotatud eluaastate meetodil toob esile suure soolise erinevuse. Enne 65. eluaastat kaob Eesti meeste elust eluaastaid võrreldes naiste 2,7 korda enam. Seevastu haigustest kaotatud aastaid on naistel poole enam kui meestel.

Naiste ja meeste võrdne kohtlemine on üks põhiline inimõigus ning selle printsiibi rakendamise aste näitab riigi heaolu taset nii majanduses kui ka sotsiaalses mõttes.

Aastail 1999-2004 hakati looma nii seaduslikku raamistikku kui teaduskogumit soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks. Ilmusid esimesed naiste ja meeste olukorda peegeldavad statistilised kogumikud ja artiklikogumikud, milles analüüsiti soolise ebavõrdsuse ilminguid. 2000.a. asutati regulaarselt ilmuv akadeemiline nais-ja meesuuringute ajakiri Ariadne Lõng. Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskuse ja Tallinna Pedagoogikaülikooli koostöös avati TPÜ sotsioloogia osakonnas 2003/2004 õppeaastal soouuringute lisaeriala.

2004.a. ühines Eesti Euroopa Liidu soolise võrdõiguslikkuse edendamise raamprogrammiga ja käivitus Phare partenrlusprogramm riigiametnike koolitamiseks.

07.04.2004.a. võeti Riigikogus vastu soolise võrdõiguslikkuse seadus. Sellega sätestati ka diskrimineerimine soolisel alusel, samuti kohustub seadus edendama soolist võrdõiguslikkust ja vähendama ebavõrdsust. Põhiseaduslikud diskimineerimiskeelud ja võrdsed õigused de jure on hädavajalikud, kuid mitte piisavad, kui puuduvad piisavad vahendid tagamaks naiste ja meeste võrdsust. Soolisest aspektist pole Eesti seadusi analüüsitud. Loodi soolise võrdõiguslikkuse osakond sotsiaalministeeriumis ja kutsustud ellu soolise võrdõiguslikkuse volinik. Raskusi tekitab seaduse elluviimisel ametnike vähene kogemus, kuid suurem takistus on ühiskonna negatiivne suhtumine soolise võrdõiguslikkuse küsimustesse.

Sooline võrdõiguslikkus saab alguse poliitikas, ja poliitika algab erakondadest. 2005.a. kohalike omavalitsuse valimiste analüüsi tulemusena, kus vaatluse all olid kandidaatide nimekirjad, kus vaadeldi iga maakonna 2 valla pluss Tallinna ja Tartu linna valimisnimekirjade kolme esimest positsiooni sooliselt. Nimekirjade kolmel esimesel positsiooni s.t. paremal positsioonil kandideeris 363 meest ja 166 naist. Selle tulemuse põhjal sai valituks 276 meest ja 63 naist (valitute nimekirjade kolm esimest positsiooni) Kuna naisi on erakondade juhtkondades vähe, siis on selge, et oluliste otsuste tegemisel, s.h. valimisnimekirjade koostamisel, on naiste kaasaraäkamise võimalused nende vähesuse tõttu piiratud. Riigikogus on naisi 20%. Maavanemaid: 1 naine, 14 meest. Ka Eesti valitsuses on naiste osakaal kõikunud, kuid keskmiselt on neid olnud 12,5%.

Naiste ja meeste ametialases rakenduses ilmneb selge eristatus. Naised on ülekaalus tippspetsialistide, keskastme spetsialistide ja ametnike seas, osakaal 70-90% kõikumisega. Naiste osakaal tippametnike ja juhtivtöötajate seas kõigub 30-40 % vahemikus.

Eesti suurettevõtete nõukogudes on pilt järgmine:

Eesti Energia: 8 meest; naisi ei ole

Eesti Põlevkivi: 8 meest; naisi ei ole

Eesti Raudtee: 8 meest; naisi ei ole

Tallinna Sadam: 7 meest; 1 naine

Tallinna Lennujaam: 4 meest; 2 naist

Jätakuvalt on naiste palk keskmiselt 75.7% meeste palgast. See kandub edasi perekonda. Naiste ja meeste ametialases rakenduses ilmneb selge erinevus. Erinevatel andmetel on naiste hulgas ettevõtjaid 2-5%, meeste seas 8-10%. Lahendamata on töö ja pereelu

ühitamine. Naistel lasub ka suur kodutööde koormus. Ajakasutuse põhistruktuuris on naised hõivatud kodutöödega 18.1%, mehed 10,9%. Perekonna tasandil avaldub sooline ebavõrdsus eriti selgelt. Selgus, et kui meeste tasulise töö ajaline koormus ületab reeglina naiste oma, on naiste tasuta koduste tööde panus oluliselt suurem ja tulemusena ka vaba aja hulk väiksem kui meestel kogu elu jooksul.

Ühiskond milles soolise kihistumise ja tõrjutuse tõttu ei saa naised ja mehed oma potentsiaali võrdselt rakendada, pole arenemisvõimeline, sotsiaalselt turvaline, konkurentsivõimeline ega jätkusuutlik. Sooline tasakaalus elukorraldus vajab riigipoolseid seadusandlikke, parteipoliitilisi ja muid sihipäraseid meetmeid ning ühiskonna aktiivsust ja osalust.

Diskrimineerimine

Põhiseaduse § 12 sätestab, et kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.

1.05.2004.a. kohustus Euroopa Liiduga liitumisel Eesti üle võtma Nõukogu Direktiivi 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust (29.06.2000) ja Nõukogu Direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (27.11.2000). Nimetatud direktiivide osas pole kõikehõlmavat anaüüsi koostatud, mille tõttu direktiivide ülevõtmine on lünklik. Täiendati Eesti Vabariigi töөлepingu seadust vastavate ebavõrdset kohtlemist keelavate sätetega ja lisati võimalus lahendada ebavõrdse kohtlemise vaidlusi õiguskantsleri seaduses sätestatud korras. Kuid need täiendused on ebapiisavad, sest õiguskaitse alt jäävad välja isikud, kes töötavad töövõtulepingute alusel ja füüsilisest isikust ettevõtjatena töövõtulepingu alusel samuti ametnikud. Pole olemas tõhusat regulatsiooni, mis kohustaks ettevõtjaid läbi vaatama oma tegevust veendumaks, et nad ei diskrimineeri kedagi ei otseselt ega kaudselt tööle võtmisel, valikul, palga määramisel, edutamisel, töölt vabastamisel või täiendõppe tagamisel. Direktiivides toodud diskrimineerimisvastane reeglistik kehtib kõikide tööga seotud valdkondade suhtes alates töölevõtmisest kuni töösuhte lõpuni.

Ajakirjandusvabadus

2005. aastal ilmus Eestis vähemalt 1329 perioodilist ja mitteregulaarselt ilmutat trükiväljaannet ning tegutses kaks teabeagentuuri, üks neist sisuliselt marginaalse levikuga, 25 eraradiojaama ja avalik-õiguslik Eesti Raadio nelja programmiga. Üleriigilise leviga raadioorganisatsioon on kuus, s.h. üks avalik-õiguslik. Tegutseb neli eetri-televisioonijaama ja kolm suuremat osa riigi tiheasustusalasid katvat kaabel-TV-võrku. Kokku on Eestis 42 kaabeltelevisioonioperaatorit, kellest vaid neli toodavad ka ise programme.⁷ Tegutseb ligikaudu 100 teleprogrammide produtsentfirmat⁸.

⁷ Eesti raport "Televisioon Euroopas: regulatsioon, poliitika, sõltumatus", EUMAP-OSI, Tallinn 2005, lk. 210. (http://www.eumap.org/topics/media/television_europe/national/estonia/media_est2.pdf)

Ajakirjandusvabadus ja õigus vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni on Eesti Vabariigis kaitstud põhiseaduse §-dega 44 ja 45, mis sätestavad ideede ja informatsiooni vaba leviku ning selle kättesaadavuse riigiasutustelt, kohalikelt omavalitsuselt ja ametiisikutelt. Tsensuuri ei ole. Vastavalt 1994. a ringhäälinguseadusele on telesaadete ja -programmide teistest riikidest vastuvõtmine ja taasedastamine vaba, informatsiooni edastanud isik on kaitstud avalikustamise eest, kui ta seda ei soovi; keelatud on vaid saadete edastamine, “mille sisu on kõlblusevastane või vastuolus põhiseaduse või seadustega”.

Teabeleviorganisatsioonid on erastatud, välja arvatud Eesti Raadio ja Eesti Televisioon, mis tegutsevad avalik-õiguslike organisatsioonidena. Vastavalt ringhäälinguseadusele on nad programmide koostamisel sõltumatud. Mõlemal on programme ja eraldi saateid ka vähemuste keeltes. Eesti Raadio üks programm on täienisti venekeelne, tehakse regulaarseid raadiosaateid vene, ukraina, valgevene, armeenia ja iidiši keeltes⁹ ning transleeritakse ka kihnukeelsed raadiouudised¹⁰. ETVs on ligikaudu 4 protsenti programmi kogumahust venekeelseid saateid, s.h. igapäevane venekeelne uudistesaaade.¹¹ Televisioonis on ebaregulaarne saatesari võro keeles¹². Põhja-Eestis on eetri kaudu jälgitavad Soome teleprogrammid, kaablivõrkudes edastatakse kõiki satelliidilt püütavaid teleprogramme, mille taasedastamisõigused on siinsetele kaablioperaatoritele antud, s.h. Venemaa teleprogramme.

Eestis ei ole eriseadust ajakirjanduse reguleerimiseks. Seni on toiminud ajakirjanduse eneseregulatsioon ja riik on seda aktsepteerinud. 42 ajalehte ühendav ajalehekirjastajate ühendus Eesti Ajalehtede Liit (EALL)¹³ ja tema juures tegutsev Pressinõukogu, aga samuti Avaliku Sõna Nõukogu¹⁴ (ASN) aitavad kaasa eetilise vastutuse ning heade ajakirjanduslike tavade juurutamisele Eesti ajakirjanduses. EALLi algatusel töötati 1997. aastal välja töötatud Eesti ajakirjanduse eetikakoodeks, millega on ametlikult ühinenud ka Eesti Ringhäälingute Liit ning mis on ajakirjanduse eneseregulatsiooni toimimise aluseks.

Ajakirjanduse levik ja müük ei ole piiratud, välja arvatud pornograafilise sisuga ja vägivalda või julmust propageerivate teoste leviku reguleerimise seaduses ettenähtud juhtumid. Keelatud on erootilise sisuga väljaannete eksponeerimine müügikohtades ja nende müük alaealistele. Trükimeedia osas järgib Eesti liberaalset poliitikat: väljaande asutamiseks ei ole vaja litsentsi, luba ega registreerimist, see kehtib ka trükikojateenuste ja ajakirjanduse levitamise osas.

Kohtusse kaebamine välja arvatud, ei ole valitsusel endiselt põhiseaduslikke hoobasid ajakirjandusele surve avaldamaks ja valitsus on hoidunud neid seaduslikke piire ülemast.

Varem puudus Eestis piisav seadusandlik alus iga kodaniku, sh ajakirjaniku õigusele saada riigi- ja munitsipalaasutustest informatsiooni. Kui 1999. a. inimõiguste ülevaates oli osutatud sellele, et põhiseadus sätestas küll selle õiguse, kuid asja korraldavast ja

---

⁸ Allikad: (1) Eesti Filmi Sihtasutus (<http://www.efsa.ee/>); Kultuuriministeerium (http://www.kul.ee/webeditor/files/loomemajandus/03_film_ja_video.pdf).

⁹ Allikas: Raadio 4.

¹⁰ Sügisest kevadeni 5 min iga päev, v.a. laup., pühap. (kuulata ainult Pärnus ja Kihnus).

¹¹ Eesti raport “Televisioon Euroopas: regulatsioon, poliitika, sõltumatus”, EUMAP-OSI, Tallinn 2005, lk. 205. (http://www.eumap.org/topics/media/television_europe/national/estonia/media_est2.pdf)

¹² ½ tundi nädalas, periooditi (hooajal sügis-talv-kevad).

¹³ Moodustatud 2002. a.

¹⁴ Moodustatud 1991. a.

reguleerivat seadust ei olnud, siis aastal 2000 võeti see vastu. Riiklik saladus on määratletud seadusega, kuid määratlemata on äri- ja firmasaladus. 1998. aastal EALLi läbi viidud küsitlusel arvasid ajakirjanikud, et info andmisel valitseb liigne ametnike suva. Puuduvad kindlad reeglid, mille alusel avalikku informatsiooni väljastatakse. Info valdajate suva on suurem kohalikes omavalitsusasutustes. Samuti tegid ajakirjanikele muret mõnede intervjuueeritavate riigi- ja omavalitsusametnike nõuded esitada intervjuude tekstid enne trükki andmist neile läbivaatamiseks.

Et ajakirjaniku õigused ja tema sõnavabaduse piirid ei ole seadusega määratletud, lahendavad neid probleeme toimetused ise, sõltuvalt oma poliitilistest või muudest prioriteetidest. Samas ei ole alates 1999. aastast teada ühtegi juhtumit, kui ajakirjanikud oleks erakondade survele oma tööst kõrvaldatud.

1999. a. inimõiguste ülevaates viitas Inimõiguste Instituut sellele, et vastuolus mujal maailmas levinud praktikaga võimaldas Eesti Vabariigi seadusandlus tunnistada avaliku elu tegelase poolt solvamises süüdistatud ajakirjaniku kurjategijaks. Täna on see kriminaalkoodeksi säte kaotatud ning asja reguleerib peaaesjalikult võlaõigus; kriminaalvastutus kehtib vaid kohtuniku teotamise korral. Ainus kord, kui süüdimõistetud ajakirjaniku asi läbis kõik kohtuinstantsid ja jõudis Euroopa Inimõiguste Kohtusse, lõppes sellega, et ajakirjanik tunnistati ikkagi süüdi.

Reaalseid vanglakaristusi ajakirjanikele Eestis määratud ei ole.

Ajakirjandusvabadus (*freedom of press*) on Eestis peaaegu absoluutne ja sellest lähtub ka riigi meediapoliitika (nt. kultuuriminister Raivo Palmaru sõnavõtt Avatud Ühiskonna Instituudi (OSI) raporti “Televisioon Euroopas” eestikeelse väljaande esitlusel 14. detsembril 2005). Samas ei taga ajakirjandusvabadus iseenesest veel kõigi ühiskonna liikmete **kommunikatsioonivabadust** (*freedom of expression*). Mitte kõik avaliku diskussiooni osapooled ei saa avalikkuse ees ühevõrdselt sõna, osasid tavameedia (*general media*) tihti eirab. Materjalide valiku kriteeriumid ei ole üldteada ning see jätab ruumi erapoolikuse jaoks. Tulemuseks on, et vaatamata suurele väljaannete arvule 1,5-miljonise elanikkonna kohta ei ole meedia monopoliseerumise tingimustes valik, kuhu oma seisukoht avalikuks tegema minna, eriti lai. Näiteks, ainuüksi ühele meedia kontsernile kuulub 92,5% ühest kahest suurimast päevalehest, 50% üleriigilisest õhtulehest, 50% ühest suurimast ajakirjade kirjastusest, 100% populaarsest telejaamast, 32% üleriigilise levikuga raadiojaamast (pluss veel 5 raadiojaama) ja 100%, 56%, 50%, 50% ning 42% viiest maakonnalehest. Põhjuseks on tõhusa monopoliseerumist ohjeldava mehhanismi puudumine riigis ja vastava seadusandluse puudumine. Parimaks näiteks teatud ühiskonnagruppide “tasalülitamist” on meedia enesereguleerimise mehhanismiks loodud ühiskondliku Avaliku Sõna Nõukogu ignoreerimine suure osa ajakirjanduse poolt: ASNi ei ole olemas, temast ei kirjutata, temaga ei suhelda, ajakirjanikele tehakse kohustuseks ASNi kirjadele mitte vastata. Muude elualade inimeste puhul toimub süsteem rafineeritult, viitega madalale uudiskünnisele või materjalirohkusele. Probleem tõuseb esile eeskätt meediakriitiliste materjalide avaldamise soovi korral.

Eestis ilmuvate muukeelsete perioodiliste ja jätkväljaannete koguarvust 243 (183 ajalehte ja 60 ajakirja) oli 2005. a-l vähemuste keeltes ilmuvaid 111 (83 ajalehte ja 28 ajakirja). Ajalehtedest oli 6 saksa, 2 soome, 1 seto, 1 võro ja 1 ersa keeles, ülejäänud venekeelsed. Ajakirjadest oli 4 läti, 2 soome, 1 saksa ning 1 leedu keeles (ja nende sihtrühmaks ei

olnud kohalikud vähemused), ülejäanud venekeelsed.¹⁵ Nende väljaannete vähesus on tingitud sellest, et välja arvatud vene vähemus, rahvus- ja keeleliste vähemustele ning nende kultuuriühingutele ei ole väljaannete avaldamine rahaliselt jõukohane, ka reeglina puudub neil piisav rahaline toetus päritolumaalt. Selles olukorras tuleks riigil trükiste väljaandmist kultuurivähemuste keeltes sihtotstarbeliselt toetada.¹⁶

Väljaande liik	eesti	vene	saksa	soome	läti	leedu	seto	võro	ersa	inglise	esperanto	ladina	kokku
– ajalehed	102	34	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	138
– väikelehed	347	21	1	—	—	—	1	1	—	5	—	—	376
– jätkväljaanded	384	17	5	1	—	—	—	—	1	92	1	1	502
Kokku lehti:	833	72	6	2	—	—	1	1	1	98	1	1	1016
sh muukeelseid		72	6	2			1	1	1	98	1	1	183
sh Eesti vähemuste keeltes:		72	6	2			1	1	1				83
– ajakirjad	253	20	1	2	4	1	—	—	—	32	—	—	313
sh muukeelseid		20	1	2	4	1				32			60
sh Eesti vähemuste keeltes:		20	1	2	4	1							28
KOKKU:	1086	92	7	4	4	1	1	1	1	130	1	1	1329
sh muukeelseid		92	7	4	4	1	1	1	1	130	1	1	243
sh Eesti vähemuste keeltes:		92	7	4	4	1	1	1	1				111

Eestis laia populaarsuse võitnud ja plahvatuslikult levinud internetile on juurdepääs vabalt kättesaadav ning selle kaudu teabe levitamine on kõigile vaba. Traadivaba- ja lairiba-internet levib laialt üle riigi, seda ka maal, ja varsti hakkab katma tervet Eestit. Võrgumeedia reguleerimine toimub üldalustel, mingeid eriseadusi selleks ei ole. Enamik Eesti raadiojaamu on kättesaadavad ka interneti teel, kokku on selliseid programme vähemalt 28.

Nagu mujalgi, ei ole ka Eesti internetis absoluutset korrektsust, kuid on positiivne see, et üldjuhul eeltsensuuri ei rakendata. Kuna vastususe osas internetimeedias avaldatavate sõnavõtude sisu eest kehtib Eestis Euroopa Parlamendi direktiiv 2000/31/EC¹⁷ e-kommertsireguleerimise kohta ja Elektroonilise side seadus¹⁸ seda valdkonda ei käsitle, on ta seega reguleeritav üldise seadusandlusega ja kehtib põhimõte, et internetiteenuse pakkuja on vabastatud vastutusest, kui ta ei ole seaduserikkumisest teadlik¹⁹. 2005. a. sügisel leidis aset juhtum, kui Eesti internetiteenuse pakkuja poolt andis veebiruumi (Eesti domeeninimega) Venemaal asuvale fašistlikule rühmitusele. Internetisaidil avaldati rahvustevahelist vaenu õhutavaid materjale ja jagati õpetusi pommide ehitamisest; korduvatele palvedele Moskva inimõiguste alaste organisatsioonide poolt panna see sait kinni keeldus provaider reageerimast. Inimõiguste Instituut levitas sellest teavet elektronkirjaga kõigile riigiasutustele, sh. Presidendi kantseleile. Võimud hoiatasid teenuse pakkujat, et on teadlikud seaduserikkumisest, ning

¹⁵ Allikas: Rahvusraamatukogu arenduse osakond, Eesti Regionaal- ja Vähemuskeelte Liit .

¹⁶ Allikas: Eestimaa Rahvuste Foorum .

¹⁷ Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 (http://europa.eu/eur-lex/pri/en/oj/dat/2000/l_178/l_17820000717en00010016.pdf), Articles 12 ja 14.

¹⁸ Elektroonilise side seadus (<http://lex.andmevara.ee/estlex/kehtivad/AktTekst.jsp?id=64918>).

¹⁹ Nn. “notice and takedown” põhimõte.

see pani nimetatud internetisaidi kinni. Mingeid sanktsioone ega piiranguid tema vastu ei rakendatud ja tema õigusi ei rikutud.

Ülevaate koostasid Merle Haruoja, Ene-Eha Urbala, Aleksander Dusman, Valeri Kalabugin ja Matti Päts.
Projekti toetas rahaliselt Riigikantselei.